

Nr 16.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående bidrag till f. d. materialförvaltaren L. Mårtensson för fortsatt forskning i fråga om riksdagens bondestånd.

I två till bankoutskottets förberedande handläggning hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 93 av herr *Persson, Ivar*, jämte fyra av kammarens övriga ledamöter och den andra inom andra kammaren under nr 115 av herr *Pettersson* i Dahl jämte fem av kammarens övriga ledamöter, har hemställts, att riksdagen måtte besluta bevilja riksdagens förutvarande materialförvaltare Ludvig Mårtensson ett enligt i motionerna anförda grunder beräknat bidrag för fortsatt forskning i fråga om riksdagens bondestånd.

Till stöd för ifrågavarande förslag anföres i motionen I: 93 följande:

»Redan år 1937 utgav riksdagens dåvarande materialförvaltare Ludvig Mårtensson en på träget arkivarbete grundad förteckning över bondeståndets ledamöter vid riksdagarna åren 1710—1800. Fjolårets riksdag beslöt vidare att låta trycka av samme författare utarbetad förteckning över bondeståndets ledamöter vid riksmötena åren 1600—1697, vilket verks tryckning pågår och snart torde vara färdigt.

Under sin flitiga forskning i arkiven beträffande namn och data å dem, som under skickensedigra år varit medlemmar av den svenska riksdagens bondestånd, har författaren ur gamla handlingar utvunnit ett material, som på ett levande och trovärdigt sätt belyser den svenska allmogens liv och förhållanden under dessa århundraden. Detta material måste anses äga en stor betydelse för historieforskningen i fråga om dessa tider.

Det måste därför synas önskvärt och lyckligt, om denne forskare kunde beredas möjlighet att fortsätta sitt betydelsefulla arbete att ur annars kanske bortglömda källor samla och bearbeta materialet till en den svenska allmogens historia. Då han varit villig att till riksdagen utan författararvode överlämna resultatet av sitt arbete kan det icke synas annat än skäligen och rättvist, att han vid en fortsättning av sin forskning för bestridande av kostnaderna för resor och andra därmed förbundna utgifter beredes ett understöd, förslagsvis kronor 2 000 årligen, att utgå under två år.»

Över motionerna har utskottet införskaffat utlåtande av *fullmäktige i riksgäldskontoret*, som i skrivelse den 16 mars 1950 anfört följande:

Fullmäktige ha i ärendet samrätt med *riksarkivet*, som till fullmäktige avgivit här i avskrift bilagt yttrande.

Riksarkivet har med hänsyn till det forskningsarbete, som Mårtensson hittills utfört och vilket resulterat i utarbetandet av särskilda förteckningar över bondeståndets ledamöter under tiden 1600—1697 samt 1710—1800, funnit det skäligen och rättvist, att Mårtensson för fortsatt forskning till

bestridande av utgifter för resor etc. erhåller det understöd, varom motionärerna framställt yrkande.

Emellertid synes riksarkivet icke ha tillräckligt beaktat, att ifrågavarande understöd skulle avse ett forskningsarbete av helt annan art och omfattning än det av Mårtensson hittills bedrivna. Enligt vad fullmäktige inhämtat avse nämligen Mårtenssons nuvarande forskningar att få fram material till belysande av allmogens levnadsförhållanden under 1600- och 1700-talen, varvid Mårtensson enligt uppgift som främsta källa anlitar den omfattande arkivserie, som utgöres av bondeståndets s. k. »besvär» till riksdagarna. Fullmäktige vilja härvid erinra om att detta källmaterial redan blivit i viss utsträckning vetenskapligt bearbetat av f. d. professorn i historia vid Uppsala universitet Georg Wittrock.¹ Vidare må framhållas, att någon egentlig plan icke synes ha utarbetats för Mårtenssons fortsatta forskningsarbete, varför det är mycket svårt att över huvud bilda sig någon uppfattning vare sig om arbetets omfattning eller om värdet därav. Något resultat av Mårtenssons hittillsvarande forskningar på nu ifrågavarande område, som kunnat tjäna till ledning vid fullmäktiges bedömande av föreliggande fråga, har heller icke företetts för fullmäktige.

Med hänsyn till det anförda ha fullmäktige, med all erkänsla för det arbete Mårtensson nedlagt på utarbetandet av förteckningarna över bondeståndets ledamöter, icke ansett sig kunna förorda bifall till motionärernas ifrågavarande framställning.

Utskottet. Mårtenssons forskningsarbete skulle avse att få fram material till belysande av allmogens levnadsförhållanden under 1600-talet och början av 1700-talet, varvid som främsta källa skulle anlitas den omfattande arkivserie, som utgöres av allmogens enskilda besvär. Fullmäktige i riksgäldskontoret torde ha behandlat ärendet med utgångspunkt från att Mårtensson väsentligen skulle verkställa en excerptsamling, samt ansett att för detta ändamål något statsanslag icke borde ifrågakomma. Utskottet, som delar denna uppfattning, har emellertid under hand inhämtat från riksarkivet, att en fullständig och efter planmässiga grunder utförd sak- och ortsregistrering av ifrågavarande äldre arkivmaterial skulle kunna bli till praktisk nytta för forskningen inom detta område. Ett sådant register borde till närmare belysande av allmogens levnadsvillkor lämpligen kompletteras med utdrag av besvären. På grund av sitt tidigare arbete med insamlande av uppgifter beträffande bondeståndet under 1600- och 1700-talen torde Mårtensson vara väl lämpad för detta registreringsarbete. Utskottet vill därför förorda, att Mårtensson får i uppdrag att upprätta ett på angivet sätt upplagt register över allmogens besvär under tiden fram till år 1720, fr. o. m. vilket år bondestandsprotokoll finnas. Det synes önskvärt, att arbetet bedrivs under inseende av en av riksarkivets tjänstemän. Det är icke avsett, att registret jämte därtill hörande utdrag av besvären skall tryckas. Det synes emellertid i stencilerad utskrift böra tillhandahållas arkiv och bibliotek.

För ändamålet torde böra utgå ett statsbidrag till det av motionärerna föreslagna beloppet, 4 000 kronor, att ställas till fullmäktiges i riksgäldskontoret

¹ Georg Wittrock: Regering och allmoge under Kristinas förmyndare. Studier rörande allmogens besvär (i Skrifter utgivna av Kungl. Humanistiska vetenskapssamfundet i Uppsala 1948).

förfogande för utbetalning till Mårtensson enligt grunder, som fullmäktige äga bestämma. Då arbetet beräknas kunna utföras under två år, synes under vartdera av budgetåren 1950/51 och 1951/52 böra anvisas 2 000 kronor.

Aberopande det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen, i anledning av likalydande motionerna I: 93 och II: 115, må

dels uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att i överensstämmelse med vad utskottet ovan anført låta genom förre materialförvaltaren L. Mårtensson utarbete ett register m. m. över allmogens besvär under åren 1600—1719;

dels ock bemyndiga fullmäktige att för ändamålet av anslaget till Riksdagen: Utgivande av särskilda publikationer taga i anspråk ett belopp av 4 000 kronor, att utgå med 2 000 kronor under vartdera av budgetåren 1950/51 och 1951/52.

Stockholm den 11 maj 1950.

På bankoutskottets vägnar:

HARALD AKERBERG.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Åkerberg, Sundvik, Fahlander, Petersson i Karlskrona*, Mogård*, Nordenson, Persson i Vinslöv och Domö*; samt

från andra kammaren: herrar Andersson i Munkaljungby, Fröderberg, Nilsson i Landskrona, Persson i Norrby, Schmidt, Sköldin, von Seth och fru Eriksson i Stockholm*.

* Ej närvarande vid justeringen.

*Bilaga.**Till riksgäldskontoret.*

I skrivelse den 15 februari har riksarkivet anmodats yttra sig över motioner nr 93 och nr 115 i Första resp. Andra kammaren om bidrag till f. d. materialförvaltaren L. Mårtensson för fortsatt forskning i fråga om riksdagens bondestånd.

Den i motionerna omnämnda 1937 utkomna delen, som innehåller förteckningar över bondeståndets ledamöter under riksdagarna 1710—1800, måste betecknas som ett synnerligen aktningsvärt arbete. Det synes äga ett icke obetydligt värde som bidrag till tidens riksdagshistoria. Materialet har hämtats icke blott ur riksdagsfullmakterna utan även ur andra källor, såsom ständsprotokoll och mantalslängder. Till grund ligger sålunda en ganska betydande forskning. Detsamma gäller om den nu väntade delen, som avser tiden 1600—1697. Mårtensson har också för båda dessa arbetens vidkommande förfogat över vetenskapligt skolade krafter, som verkställt granskningen och biträtt vid utarbetandet av registren.

Riksarkivet anser under sådana förhållanden, i likhet med motionärerna, det skäligt och rättvist, att materialförvaltare Mårtensson, som ju enligt uppgift icke åtnjuter något författararvode, för fortsatt forskning till bestridande av utgifter för resor etc. erhåller det begärda understödet på 2 000 kronor årligen att utgå under två år.

Stockholm den 7 mars 1950.

EINAR WENDT.

WALFRID ENBLOM.

ÅKE KROMNOW.